

Величко Д. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та трудового права
Криворізького економічного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Ковальова Ю. С.,
студентка V курсу
Криворізького економічного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

PENSION REFORM IN UKRAINE

У статті досліджено проблеми пенсійної реформи в Україні. Здійснено правовий аналіз чинних нормативно-правових актів та науково-теоретичних джерел із цього питання. У результаті дослідження на підставі комплексного, всебічного, науково-правового аналізу виявлено низку проблем теоретичного й практичного характеру та розроблено основні напрями реформ, які необхідно втілити в найближчі роки в Україні.

Ключові слова: пенсійне страхування, пенсійна система, загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення.

В статье исследованы проблемы пенсионной реформы в Украине. Осуществлен правовой анализ действующих нормативно-правовых актов и научно-теоретических источников по данному вопросу. В результате исследования на основе комплексного, всестороннего, научно-правового анализа выявлен ряд проблем теоретического и практического характера и разработаны основные направления реформ, которые необходимо осуществить в ближайшие годы.

Ключевые слова: пенсионное страхование, пенсионная система, общеобязательное государственное пенсионное страхование, солидарная система, накопительная система, негосударственное пенсионное обеспечение.

In the article the problems of pension reform in Ukraine. Done legal analysis of the current regulations and scientific and theoretical sources on the subject. The study, based on an integrated, comprehensive, scientific and legal analysis revealed a number of problems of theoretical and practical nature and developed key areas that need to implement in the coming years in Ukraine.

Key words: pension insurance, pension system compulsory state, pension insurance joint system, storage system, private pension provision.

Вступ. Необхідність реформи пенсійної системи назріла в Україні вже давно, однак колишня влада в спокійні часи не хотіла нею займатись, натомість нинішня хотіла б, проте в наявних умовах дуже складно щось зробити. Тому проблема дефіциту Пенсійного фонду України досить актуальна. Вирішити її теоретично можливо шляхом збільшення пенсійного віку, зменшення пенсій, стабілізації й процвітання економіки та впровадження накопичувальної пенсійної системи. Однак що реально зробити із цього переліку на практиці в сучасних українських умовах?

Бурхливе обговорення викликало питання підвищення пенсійного віку для жінок. Максим Борода, експерт Міжнародного центру перспективних досліджень, повідомив цікавий факт: вік виходу на пенсію в 55 і 60 років для жінок і чоловіків був встановлений Народним комісаріатом СРСР із праці ще в 1928 році. Хоча на той час середня тривалість життя чоловіків була лише 45 років, у жінок – не набагато довше. Прогнози Міжнародного центру перспективних досліджень, які підтверджуються дослідженнями Академії наук України, говорять про те, що вже до 2025 року пенсіонери становитимуть чверть населення країни, а до 2050 року – уже третину. На думку експерта, Україна вже запізнюється з реформою, оскільки найбільш оптимальним як

економічно, так і демографічно був би старт у 2006–2007 роках.

Метою статті є розвиток теорії пенсійних правовідносин, удосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні. Завдання, які поставлені в цій сфері, можна визначити як загальну адаптацію пенсійної системи до ринкових відносин, яка полягає насамперед у посиленні особистої відповідальності щодо розміру соціальних гарантій.

Результати дослідження. На сучасному рівні народжуваність суттєво менша, а тривалість життя більша. У тренді – «сірі зарплати», а тому й відрахувань у Пенсійний фонд України замало. Вирішувати це можна декількома шляхами. Перший – підвищення пенсійного віку. За даними аналітиків інформаційної кампанії «Сильніші разом!», у європейських країнах до 2050 року мають намір підняти пенсійний вік до 67 років. Деякі країни вже йдуть цим шляхом. Наприклад, у 2012 році в Польщі прийняли рішення про підняття пенсійного віку для всіх до 67 років: до 2020 року – для чоловіків і до 2040 року – для жінок. Аналогічні рішення на законодавчому рівні вже прийняли в Італії, Греції, Чехії, Болгарії, Естонії та Румунії.

Одна з вимог Міжнародного валютного фонду до України також передбачала підняття пенсійного віку

до 65 років. Однак наразі вдалось домовитись про усунення цього пункту [1].

Пенсійна реформа – 2017 в Україні передбачає низку змін, спрямованих насамперед на вирівнювання доходної й видаткової частин фонду. До них належать такі:

1) перехід від солідарної до накопичувальної системи страхування. Пенсійна реформа в Україні в 2017 році передбачає введення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за накопичувальною системою. Відповідно до закону з 1 липня для працюючих громадян у віці до 35 років будуть відкриті особові рахунки, на яких будуть акумулюватись кошти;

2) зміни порядку перерахування в пенсійний фонд. Роботодавець на додаток до існуючого нині соціального внеску в розмірі 22% заробітку буде зобов'язаний перераховувати в накопичувальний фонд ще 2% зарплати працівника. Згодом, до 2020 року, планується підвищити ставку до 5%;

3) уніфікація виплат. Нова пенсійна реформа 2017 року в Україні передбачає спрощення порядку розрахунку допомоги та робить його однаковим для всіх. Сьогодні розмір пенсії розраховується не менше ніж за 20 законами;

4) додаткові відрахування. Роботодавці незалежно від статусу організації (приватна або державна) будуть зобов'язані перераховувати кошти на цільові рахунки осіб, які раніше отримували від Пенсійного фонду України спеціальні пенсії (які працювали на підприємствах зі шкідливими умовами праці, держслужбовці та інші). За рахунок залучення додаткових коштів зменшиться навантаження на загальний бюджет, і при цьому буде збережений порядок виплат пенсій пільговим категоріям [2].

В Україні на 10 мільйонів працюючого населення припадає більше 12 мільйонів пенсіонерів. Така система нарахування пенсій не може існувати вічно, оскільки через постійну нестачу коштів у Пенсійному фонді України може із часом зайти в глухий кут. Саме для усунення такої проблеми урядом вирішено змінити її. Накопичувальна пенсійна система в Україні з 2017 року націлена із часом замінити стару й недосконалу солідарну.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в статті 1 дає визначення накопичувального пенсійного фонду. Він визначає його як позабюджетну структуру, у якій повинні зберігатись внески громадян зі страховки, що надсилаються на пенсійні рахунки та вже там інвестуються для отримання доходу в подальшому. Ці активи повинні використовуватись для виплати за страховими договорами довічних пенсій або виплати один раз у повному розмірі. В іншому випадку кошти спрямовуються спадкоємцям або особам, які мають на це право.

Стаття 2 цього закону повідомляє, що нова пенсійна система в Україні в 2017 році базується на тому, що застраховані громадяни повинні накопичувати кошти в Накопичувальному фонді або інших недержавних організаціях того ж типу. Ці гроші в майбутньому підуть на отримання довічної пенсії [3].

Накопичувальна система стосується тих осіб, яким на момент запровадження змін у законодавчі норми (на 1 січня 2017 року) виповнилось не більше 35 років. Крім того, ці громадяни повинні в обов'язковому порядку сплачувати внески в Накопичувальний фонд.

Нова накопичувальна пенсійна система в Україні 2017 року зумовлює поступове підвищення внесків із 2% до 7% у період з 2017 до 2022 року. Однак законом передбачене також подальше стягнення відсотків із заробітної плати в Пенсійний фонд України. А це треба розуміти так, що частина працюючого населення (до 35 років) буде платити внески і в Накопичувальний, і в Пенсійний фонди. Отже, це ще одне навантаження вже на сімейні бюджети молодих людей.

Розглянемо плюси й мінуси накопичувальної системи. Питаннями введення в дію пенсійної реформи займався Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики. Під час розгляду законопроекту, які стосуються цього питання, він дійшов висновку, що в накопичувальній системі нарахування пенсій є низка позитивних властивостей:

– на неї не мають впливу проблеми з демографією в державі;

– кошти, спрямовані до Накопичувального фонду, стають інвестиційним ресурсом для підтримання зростання економіки;

– накопичені кошти мають індивідуальне призначення – можуть належати тільки громадянину, який їх відкладав, або його спадкоємцям;

– розмір пенсії залежить тільки від накопиченої громадянином суми.

Проте у висновках комітету зазначені також негативні аспекти:

– становище Пенсійного фонду України (і зараз дуже непросте) може тільки погіршуватись, тому що частина внесків із нього буде переводитись у Накопичувальний фонд;

– інфляція може суттєво знецінити пенсійні заощадження;

– фінансово-економічна криза може істотно зменшити рівень доходів громадян, що у свою чергу вплине на накопичення коштів для пенсійного забезпечення.

У 2017 році передбачено дворазове підвищення мінімальної пенсії. Показники будуть змінюватись таким чином: з 1 травня 2017 року підвищиться з 1130 грн до 1312 грн, з 1 грудня 2017 року – до 1373 грн.

Законом також зумовлюється максимально допустимий розмір пенсії – 10 740 грн. Збільшення рівня виплат до встановленого ліміту мінімальної заробітної плати (3 200 грн) планується виконати протягом трьох років (до 2020 року включно). Через нестабільну економічну ситуацію в країні та значну нестачу коштів у бюджеті Пенсійного фонду України до кінця 2017 року триває обмеження виплат для деяких категорій пенсіонерів, які продовжують працювати. Зокрема, під це обмеження в 2017 році потрапляє пенсія працюючим пенсіонерам-держ-

службовцям. Також обмежені будуть виплати таким категоріям:

- народним депутатам, прокурорам, які продовжують займати державні посади, а тому позбавляються пенсійних виплат;

- суддям, якщо вони після досягнення пенсійного віку продовжують працювати на керівних посадах;

- не отримуватимуть пенсії також громадяни, які підпадають під статтю про обов'язкове страхування від держави, та постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, якщо вони обіймають державні посади.

Варто зауважити, що в тому разі, коли представники цих категорій пенсіонерів будуть працювати не на державній службі, а обіймати посади в інших закладах, вони матимуть право отримувати пенсії на загальних засадах для працюючих пенсіонерів. Вони будуть отримувати виплати в розмірі 85% призначеної пенсії, проте ця сума не має перевищувати 150% прожиткового мінімуму.

Відмінити виплату пенсій не будуть інвалідам першої та другої груп, інвалідам війни третьої групи, учасникам бойових дій. Зазначену пенсію повністю також будуть отримувати ветерани-військовослужбовці, представники органів внутрішніх справ України, ветерани – службовці Національної поліції. Також обмежень із виплати пенсій не буде для членів родин загиблих військових. Для таких громадян розрахунок пенсії буде здійснюватись за попередніми правилами.

У межах виконання програми з реформування пенсійної системи України передбачені такі зміни:

- 1) для працівників охорони здоров'я та освіти закон вносить зміни до положення щодо права дострокового виходу на пенсію. З липня 2016 року щороку буде здійснюватись перерахунок за формулою «стаж + 6 місяців». Закінчення процесу заплановано на 2026 рік із показником 55 років. Переглянуто стаж, необхідний для виходу на вислугу, – з 2024 року він складе 30 років;

- 2) Для держслужбовців реформа передбачає скасування спеціальних пенсій окремим категоріям (суддям, працівникам прокуратури, чиновникам вищої ланки, народним депутатам). Відповідний законопроект анонсований Міністерством соціальної політики України.

Міжнародний валютний фонд висуває такі вимоги до реформи Пенсійного фонду України:

- зміна пенсійного віку та приведення його у відповідність до аналогічних європейських стандартів;

- зміна правил отримання виплат за віком (перегляд мінімально необхідного трудового стажу);

- виключення можливості дострокового отримання пенсії (анулювання практики виходу на відпочинок за вислугою років, соціальних пільг);

- скасування спеціальних виплат для всіх професій, крім військових;

- розроблення бездефіцитного бюджету Пенсійного фонду України (збільшення розмірів внесків, охоплення більшої кількості працездатних громадян);

- введення накопичувальної системи пенсій;

- упровадження на законодавчому рівні залежності між виплатами та раніше сплаченими внесками.

У 2017 році уряд реалізує на практиці вимоги, що стосуються введення в дію солідарно-накопичувальної системи наповнення Пенсійного фонду України. На розгляді перебувають законопроекти щодо перегляду розміру спецпенсій для держслужбовців.

Що ж стосується питання підвищення пенсійного віку, то із цього приводу українці поки що можуть не хвилюватись. Як і раніше, пенсійний вік для жінок в Україні в 2017 році становить 57,5 років. Проте це тільки для тих випадків, коли жінка народилась у період із 1 жовтня 1958 року по 31 березня 1959 року.

Ті жінки, які народились у період з 10 квітня 1959 року по 30 вересня того ж року, мають нагоду піти на заслужений відпочинок у віці 58 років. А це означає, що вже 10 квітня – 30 вересня 2017 року їм почне нараховуватись пенсія.

Швидше вийти на пенсію мають право також такі жінки:

- 1) які мають 5 дітей і більше;

- 2) які мають дитину з інвалідністю та це підтверджено відповідними документами;

- 3) які є ліліпутами;

- 4) які працюють у шкідливих умовах;

- 5) які мають інвалідність за зором;

- 6) які є учасниками бойових дій.

Мінімальний пенсійний вік для тих жінок, які не мають необхідного вікового стажу, буде збільшуватись поступово від 58,5 аж до 63 років.

Варто зазначити, що кожні півроку, які жінка ще добровільно попрацювала в пенсійному віці понад 5 років, будуть приносити їй додатково 25% нарахувань до пенсії.

Пенсійний вік для чоловіків в Україні в 2017 році залишається стабільним і становить 60 років. Раніше зможуть вийти на заслужений відпочинок ті особи, які працюють на шкідливих роботах, наприклад, мають контакт із коксом, вибухонебезпечними речовинами, зайняті в металургії.

За вислугу років швидше зможуть вийти на пенсію особи, які вже заробили собі достатньо стажу (25–30 років) у сфері освіти, соціального обслуговування, а також ливарі, шахтарі, особи, зайняті в металургійній чи хімічній промисловості. Для того щоб вийти на пенсію, і чоловікам, і жінкам потрібно мати стаж хоча б 15 років.

Однак, щоб отримати грошові виплати у зв'язку з виходом на пенсію, жінки повинні мати принаймні 30 років стажу, а чоловіки – 35 років.

Останні новини про пенсійний вік в Україні в 2017 році стверджують, що мінімальна сума виплат у поточному році буде збільшуватись, адже й сума мінімального доходу збільшилась (3 200 грн). Станом на 1 січня кожен пенсіонер повинен отримувати не менше 2 001 грн. Порівняно з попереднім роком ця цифра зросла аж на 270 грн.

Обсяг передбачених бюджетом доходів на Пенсійний фонд України становить 283,2 млрд грн. Проте не вся сума буде виділена українською скарбницею. На поточний рік буде виділено 141,3 млрд грн.

Водночас назвати вказані розрахунки остаточними не можна. Міністерство фінансів України ще може їх коригувати.

А от пенсії держслужбовців уряд В. Гройсмана вирішив зменшити. Відповідно до статистичних даних Пенсійного фонду України за 2016 рік, приблизно 107 тисяч державних службовців отримували пенсійні виплати в розмірі понад 5 600 грн. При цьому 6 тисяч із них отримували пенсію понад 20 тисяч грн.

Стабільно висока пенсія й надалі буде виплачуватись військовим, учасникам АТО, натомість судді, прокурори, деякі категорії державних службовців будуть недоотримувати порівняно з попередніми роками [4].

Висновки. Для успішного здійснення пенсійної реформи в Україні важливо використати досвід країн за такими напрямками:

- надання політичної підтримки пенсійній реформі з боку влади на основі досягнення консенсусу щодо законодавчого забезпечення;

- досягнення широкої підтримки пенсійної реформи громадськістю завдяки розробці спеціальної стратегії щодо освітніх програм (телебачення, радіо та друковані видання, організація «гарячих ліній», відповіді провідних урядових осіб на запитання в прямому ефірі тощо);

- розроблення програми фінансування перехідного періоду для створення загальнообов'язкової накопичувальної системи;

- здійснення заходів щодо реформування фінансової та банківської систем, створення дієздатного фондового ринку;

- забезпечення умов запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи (наявність стійкого зростання ВВП, створення централізованої інформаційної системи збирання внесків, створення ефективної системи регулювання та контролю);

- забезпечення стабільного фінансового стану Пенсійного фонду України;

- розмежування фінансування пенсій за різними програмами (страхові внески для всіх категорій населення мають використовуватись лише за принципом участі застрахованої особи у формуванні коштів Пенсійного фонду України, усі інші додаткові виплати мають здійснюватись з інших джерел: з державного бюджету, за рахунок підприємств та організацій тощо);
- персоніфікація обліку в Пенсійному фонді України участі застрахованих осіб у діяльності на ринку праці;

- визначення потреб у кваліфікованих кадрах, обладнанні та коштах, необхідних для задоволення вимог нової системи;

- забезпечення умов для ефективного впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Украина больше не может откладывать пенсионную реформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://for-ua.com/article/456259>.—
2. Пенсійна реформа 2017 в Україні: топ-4 новинок // Жіночий он-лайн журнал «Я вагітна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yavahitna.com.ua/2017/04/01/pensijna-reforma-2017-v-ukra%D1%97ni-top-4-novinok/>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України станом на 6 лютого 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 2. – Ст. 25.
4. Останні новини про пенсійний вік в Україні в 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sylnaukraina.com.ua/finansy/pensiya/ostanni-novini-pro-pensijnij-vik-v-ukra%D1%97ni-v-2017-roci.html>.